

Intelligencia.

(Meditáció).

Ez a szó, amely eredetileg értelmességet jelent, sokféleképpen van használatban a közforgalomban. Azt mindenki elismeri, hogy valamely felsőbbrendűséget jelent. Hogy olyan emberi értéket fejez ki, amely javára és előnyére van annak, aki rendelkezik vele, hogy az intelligens ember jóval több, mint a közönséges ember; hogy az intelligencia olyan kincs, amire vágyik minden ember, s amiért érdemes törődni. De, hogy mi a lényege, milyen úton lehet megszerezni, hogy egyáltalán megszereshető-e emberi úton, vagy Isten különös ajándéka: ezekre nézve nagyon eltérők lehetnek a felfogások és vélemények.

Azzal a felfogással, mely az intelligenciát valamely fajhoz, nemzethez vagy társadalmi osztályhoz köti, nem is kell foglalkozni. Az intelligencia nem külső adottság, amelyet általánosítani lehetne. Nem is ruházat, melyet tetszés szerint felvesszünk vagy leteszünk. Inkább egyéni és lelki tulajdonság, aminek mértéke és ereje az egyének szerint módosul és változik. Áttöri a faji, felekezeti és társadalmi korlátokat. Nem olyan, mint a meghatározott éghajlathoz kötött növények. Északon és délen mindenütt megterem, ahol emberek élnek.

Vannak, akik az intelligenciát az *értelmi* képzettségben látják. A szó eredeti jelentése is ennek felel meg. Valóban az értelmi erő alapfeltétele az intelligenciának. De ezt nem szabad összetéveszteni az ismeretekkel, sőt még a tudományossággal sem. Nem minden tudósra lehet rámondani, hogy intelligens. Sőt akárhány tudós durvalelkű, egyoldalú, félszeg. Az ilyenekre nem mondhatjuk, hogy egyszersmint intelligens emberek is. Annál kevésbé azonosíthatjuk az intelligenciát a közönséges iskolai végzettséggel s akármilyen diploma megszerzésével. Az iskolázott emberek közül sok szélhámos, csaló kerül ki, akiket értelmi kép-

zetségük nem óv meg attól, hogy a bűn útjára lépjenek. Sőt az ilyen, úgynevezett diplomás gazemberek, annál nagyobb ügyességgel és több számíttással eszelik ki rossz cselekedeteiket. Nem a külső ismeretek szerzésében s azok elraktározásában áll az igazi intelligencia; hanem az értelem belső erejében. Abban az erőben, amely az okok és okozatok összefüggését felismeri, az igazságot minden egyoldalú elfogultság nélkül mindenütt meglátja és elismeri, amely az egész lelki életnek kormányzó és vezető szelleme. Ezt az értelmi erőt a tanulás, a tudás fejleszti, de nem adja meg. Sőt az egyszerű, tudományos készültség nélküli emberek között is sok van, akiket természetes józan eszük révén az intelligens emberek közé sorozhatunk.

Az értelmi erő csak egyik feltétele az intelligenciának. Másik feltétele az *érzelmek tisztasága és nemessége*. Az értelem egyoldalú fejlesztése csak olyan, mint a hold világossága. Nem melegít és nem termékenyít. Ész és szív szoros kapcsolatban van egymással. Nem kell azt a kérdést feltenni, hogy melyik a lényesebb és melyik a fontosabb. Ez csak olyan kérdés volna, mint ha a két szem, vagy a két kar között kellene választanunk. Vagy ha az édes anyát kényszeritenők, hogy két egyformán szeretett gyermeke között különbséget tegyen. Az ilyen próbatételben a a Pókainé szive is megrepedt. Igaz, hogy különböző hivatása van az észnek és a szívnak, de mind a két irányu munka az emberiséghez hozzátartozik. A Biblia, mikor azt mondja, hogy Isten az embert „a maga képére és hasonlatosságára teremtette“, akkor bizonyára nem csak az értelmet, hanem a szívet, vagyis az érzelmeket is érti. Értelem és érzelem a lelki életnek két alappillére. Bármelyik nélkül az ember csak félember.

Azonban az érzelmelek könnyen elfajulhatnak. Mint a megáradt folyam átlépi partjait s ellenállhatatlan erővel borítja el a legszebb vetéseket: úgy az elfajult érzelmelek áldás helyett romlást és pusztulást hagynak maguk után. Az elfajult érzelmeleknek eme rombolásásáról tesznek bizonyosságot a mindennapi életben azok az elkényeztetett és félrevelt gyermekek, akik az édes anyák u. n. „majomszeretetének“ az áldozatai. Erről beszélnek azok a könnyek és keserőségek, amelyek a harag, a bosszu és gyűlölet fékevesztett indulatainak kárhóztos eredményei. Beszélnek az elvakult fanatizmusnak vallási és politikai téren ama tulkapásai, amelyek keresztet faragnak vagy máglyát gyujtanak a másképpen gondolko-

zók részére. Ahol az emberi érzelmek ennyire korlátjukat veszítik, ahol az elvadult indulatok és szenvedélyek uralkodnak: ott nem beszélhetünk intelligenciáról. Intelligens embernél az ész és szív párhuzamosan haladnak, egymás útait nem keresztezik, hanem áldott összhangban élnek és végzik Istentől adott hivatásukat.

Az intelligencia *a tiszta erkölcs nélkül* sem képzelhető el. Vagyis az intelligens ember ura akaratának. Az akarat olyan a lelki világban, mint a motor a gépeknél. Amíg a gépész ura a motornak, addig az egész gép engedelmeskedik neki, de mihelyt ez kiesett kezéből, a gép járása ingadozó és bizonytalan s a legtöbbször a pusztulás örvényébe rohan. Az akarat nélkül való ember olyan, mint az evangéliumi hűtlen szolga, aki elásta a reábizott talentumot. Vagy pedig olyan, mint a sárguló falevél, melyet a szél szárnyaira vett s kénye-kedve szerint emeli fel a magasba vagy ledobja a porba és a sárba. Sem az állandó tétlenségben élő lélek, sem az üstökös-ként bolygó lélek nem érdemli meg az intelligens nevet. Az intelligens ember akaratát állandóan bizonyos célra irányítja, s a kítűzött cél szolgálatára hajtja erőit és tehetségeit. Célja soha sem ellenkezik az erkölcs törvényeivel. Ezért cselekedeteiben mindig következetesség van. Az intelligens ember egyszersmint jó ember, aki nem csak magának, hanem másoknak is él. Kerüli a szertelenségeket, de az igaznak ismert uton erős akarral halad előre. Szóval, az értelem által kiegyensúlyozott lelkű ember az intelligens ember. Valódi jellem.

A lelki intelligencia *külsőségekben* is megnyilatkozik. Az arc külső derűje a belső összhangnak a jele. A gondolatoknak és érzéseknek szabatos és érthető beszédben vagy írásban való kifejezése, az erkölcsi törvényekhez alkalmazott cselekedetek, a társadalmi ügyesség mind lehet a belső intelligencia megnyilvánulása. Azonban nem minden szépnek és jónak látszó tetszetős külsőséget, nem minden társadalmi ügyeskedést lehet és kell az intelligencia javára írunk. Az intelligencia arany, amelynek önmagában van az értéke, de nem mind arany az, ami fémlik.

Vári Albert.

Báthory István király.

(Terror hostium.)

Nem szép Erdély földjén született a fentti című 378 lapra terjedő hatalmas történelmi munka.

Egy véletlen emberölés miatt száműzetésre és vagyonvesztésre ítélt Zborowski Sámuel lengyel főnemes Gyulafehérvárra menekült, ahol barátságot kötött az öreg Blandratával, aki annyira megszokta és megszerette Erdélyt, hogy nemcsak élni, hanem meghalni is itt akart. Ilyenformán nyilatkozott Erdélyről Bruto János Mihály, a kiváló történétíró is, akit Báthory szerződtetett udvarába, mert nagyon szerette a történelmet. Bruto szintén unitárius volt s Blandratához hasonlóan ő is szabadelvű hitvallása miatt hagyta el hazáját.

A nagy Báthory Istvánnak kicsi lett Erdély. Hátha sikerülni fog neki, ami János Zsigmondnak nem sikerült. Zborowski Sámuel a fejedelem megbízásából elindult, hogy Lengyelországban hangulatot teremtsen Báthory lengyel királyné választása mellett. Bekes Gáspár leverése után Báthory István Blandratát, akit legalkalmasabbnak talált, Krakóba küldötte, hogy ott működjék megválasztása érdekében. Blandrata felkereste régi ismerőseit s egyengette Báthory István megválasztásának az útját s ahol szép szóval nem lehetett célt érni, ott az „aranycsitkók“ segítségével dolgozott ő is, mint a többi jelöltek ügynökei. Egyesek, mint a Zborowskiak elfogadták a pénzt a Miksa császár emberétől s Blandratától is. Báthorynak erre volt bőségesen pénze, aranya a legyőzött Bekes Gáspár híveinek elkobzott vagyonából. Szekerekkel heteken át hordták a sok aranyat és ezüst holmit, amiből verette azután Báthory az arany dukátot és a máriást. (36 l.).

Így az unitárius Blandrata politikai ügynöke lett a katolikus Báthory Istvánnak s elvégezvén a reá bízottakat Krakóból Varsóba ment Blandrata a királyválasztó országgyűlésre, ahol előbb szabálytalanul Miksát, majd a köznemesség erélyes fellépése után